

УДК 947.7 «654»

о. Юрій Мицик

З МАТЕРІАЛІВ ДО «УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ДИПЛОМАТАРІЯ» XVII—XVIII ст.

У статті пропонується публікація документів православних ієрархів Української Православної Церкви XVII—XVIII ст., які виявлені в архівосховищах і вперше вводяться до наукового обігу. В основній частині даної публікації наводяться тексти 19 документів, у додатках — ще 10.

У сучасній українській історичній науці поступово починають реалізовуватися плани створення фундаментальних археографічних серій, причому з тієї проблематики, яка в роки існування СРСР була під фактичною забороною, оскільки стосувалася Української козацької держави та Української Православної Церкви. Маємо на увазі серію дипломатаріїв, насамперед «Українського Православного Дипломатарія» XVII—XVIII ст., яка має увібрати в себе документацію гетьманів України та Запорозької Січі, кошових отаманів, полковників, взагалі старшини в цілому. «Дипломатарій Української Греко-Католицької Церкви» успішно реалізується силами українських дослідників, котрі працюють у Ватикані й уже здійснюють публікацію документів вищих ієрархів УГКЦ до середини XVIII ст. Інакше, хоч як це дивно, склалася ситуація із «Українським Православним Дипломатарієм». Ще в дореволюційний час було видано значні комплекси документів з історії УПЦ Х—XV ст. з огляду передусім на їхню унікальність та нечисленність. До того ж російські великодержавники розглядали Україну та УПЦ відповідно як невід'ємну частину Росії та РПЦ і в даному разі були зацікавлені в публікації згаданих документів. Гірше було з документацією XVI—XVIII ст., бо для цього періоду характерним є посилення національно-визвольної боротьби українського народу і відродження української держави (Запорозька Січ, Гетьманщина), причому доводилося боронити незалежність Української держави та УПЦ від агресії Москви та Петербурга. Внаслідок цього російські великодержавники не прагнули займатися даною проблематикою і друкувати документацію, скажімо, таких київських митрополитів, яких за їхню самостійницьку позицію не вільно було згадувати навіть у фундаментальних виданнях. Так, «Настольная книга священно-

служителя», що видавалася у 1892 та 1900 рр. і була перевидана з благословіння московського патріарха Олексія II у 1993 р., навіть не згадувала у переліку київських митрополитів про Діонісія Балабана та Йосифа Нелюбовича-Тукальського. Після жовтневої революції 1917 р. і приходу до влади російських комуністів, войовничі настанови до Церкви та Української держави, роботу в цьому напрямку було майже повністю припинено. Лише в умовах незалежної Української держави дана проблематика стала на порядок денний.

У даній статті пропонуються документи православних ієрархів Української Православної Церкви XVII—XVIII ст., які були виявлені нами переважно в польських архівосховищах і вперше вводяться до наукового обігу. В основній частині даної публікації наводяться тексти 19 документів, у додатках — ще 10. Передусім це грамоти й листи київських митрополитів Іова Борецького (№ 1—4), Діонісія Балабана (№ 7—8), Гедеона Святополка-Четвертинського (№ 11), Йоасафа Кроковського (№ 12—16), Тимофія Щербацького (№ 17—19), архимандритів Києво-Печерської лаври Інокентія Пзеля (№ 9) та Варлаама Ясинського (№ 10), с луцького протопопа Михайла Загорьського (№ 5—6). У додатках уміщено два документи митрополитів УГКЦ Антонія Селяви та Кипріяна Зоховського (№ 9—10), список учасників Люблінського православного з'їзду 1680 р. (№ 11), документи до біографії Іова Борецького (№ 3, 8), а також документи й листи, що стосуються історії відносин між УПЦ та УГКЦ у першій чверті XVII ст. їхніми авторами є король Речі Посполитої Сигізмунд III (№ 1—2, 4, 6), магнати Ян Волович (№ 5), Криштоф Зборовський (№ 7). Згадані листи адресувалися переважно князям Радзивілам, насамперед Криштофу II Радзивілу (1585—1640), що тривалий час був польним

та великим гетьманом литовським, Богуславу Радзивілу (1620—1669), який в роки «потопу» Речі Посполитої 1655—1657 рр. спробував зі своїм двоюрідним братом відновити незалежність Великого князівства Литовського. Обидва ці князі співпрацювали з православними, протидіючи на сеймах Речі Посполитої тискові католиків на чолі з королем Сигізмундом (Криштоф II), або ж підтримували контакти з гетьманами України Богданом Хмельницьким та Іваном Виговським (Б. Радзивіл). Серед інших адресатів бачимо й самого Сигізмунда III, і гетьмана Правобережної України у 1669—1674 рр. Михайла Ханенка, і полковника Іллю Новицького — сподвижника гетьманів І. Самойловича та І. Мазепи, а також представників панівного класу Речі Посполитої (литовський канцлер Лев Сапіга, каліський підчаший Станіслав Незабитовський).

Усі ці документи були виявлені нами переважно в польських архівах. Це передусім АГАД (Архів головний давніх актів), фонд «Архів Радзивілів», відділ 5 («Листи до Радзивілів») (№ 5—8, 11—19), фонд «Libri legacionum» (посольські книги) (№ 9), Держархів у Кракові, фонд «Зібрання Русецьких» (№ 9—10), а також відділи рукописів (далі — ВР) Бібліотеки Чарторійських у Кракові (додатки, № 7, 11), Бібліотеки Польської Академії наук (далі — БПАН) (додатки, № 4—5), а ще два документи — з відділу мікрофільмів Національної бібліотеки у Варшаві (додатки, № 1—2). Оригінали двох останніх документів зберігаються в одному з рукописів Наукової бібліотеки в Курнику (Польща). Іншу групу документів було виявлено у вітчизняних архівосховищах, зокрема в Центральному державному історичному архіві України у Києві (далі — ЦДА) (додатки, № 3, 8), Національній бібліотеці України у Києві (далі — НБ), (№ 1—4, 10), а також у фамільному архіві Новицьких.

На інформаційній цінності наведених нижче матеріалів варто зупинитись докладніше. Насамперед слід відзначити групу документів, яка стосується особи київського митрополита Йова Борецького. Нам уже доводилося писати про нього і наводити незнані раніше документи його та документи про нього (1*). Тут же продовжуємо пошук у зазначеному напрямку. Отже, тут подано чотири листи митрополита, що стосуються скликання ним церковного Собору в Києві 9 липня (29 червня) 1629 р., на якому було здійснено останню значну спробу порозумітися з уніатами і возз'єднати Церкви. У першому посланні Борецький звертався до всього загалу вірних православних. Воно є одним із тих, котрі широко розповсюджувалися тоді по всій Україні та Білорусі. Інші послання було звернено до вужчої групи вірних (у даному разі — до люблінських братчиків) або до

конкретної особи (№ 2). Останній лист-запрошення було звернено до видатного керівника волинської православної шляхти — князя Григорія Остафійовича Святополка-Четвертинського, що був луцьким підкоморієм у 1638—1651 рр. Уже напередодні Собору Борецький написав листа (№ 4) до настоятеля Спасько-Преображенського храму в Любліні ієромонаха Теофіла Леоновича з приводу послання останнього до холмського єпископа Паїсія Іполитовича (у ньому о. Теофіл висловлював бажання покинути Люблін). Митрополит нагадував священнику про його пастирський обов'язок і фактично забороняв йому перехід на інше місце. (До речі, цей ієромонах був наближений до Борецького й раніше, збергався і його донесення про посольство Війська Запорозького на сейм у 1622 р.) (2*). Два документи з додатків стосуються біографії митрополита Йова Борецького, зокібна того часу, коли він був ще простим священником, настоятелем Воскресенського храму на Подолі у Києві. З першого з цих документів (№ 3) — купчої на купівлю будинку і землі довкола нього — довідуємося про важливі факти з біографії Борецького, його сім'ї, майнового стану тощо. Цікавим є навіть те, що будинок Борецького вірогідно стояв коло храму, де він служив, тобто біля Києво-Могилянського колегіуму. (Воскресенська церква стояла на розі сучасних вулиць Спаської та Волоської). Другий документ (№ 8) стосувався вже заповіту митрополита у тій його частині, де йшлося про цей самий будинок і землю навколо нього. Й. Борецький заповідав його своїй дочці у разі, коли вона пострижеться в черниці, а якщо не пострижеться, то це майно мало перейти Межигірському монастиреві. Оскільки дочка не постригалася в черниці, але хотіла зберегти за собою батьківський будинок, у справу втрутився суд, згідно з рішенням якого ченці Межигірського монастиря були введені суддівськими чиновниками у володіння будинком митрополита. Деякі документи з додатків стосуються і надзвичайно тяжкого періоду в житті Йова Борецького та його сподвижника, полоцького архієпископа Мелетія Смотрицького, коли після їх висвячення єрусалимським патріархом Теофаном наприкінці 1620 р. обох хотіли незаконно засудити з волі короля Сигізмунда III. Одночасно йшлося про репресії проти православних у Вільні, Полоцьку (№ 4—6), про маловідомі контакти між УПЦ та Військом Запорозьким (№ 7). Київського Собору 1629 р. стосується і лист колишнього случького протопопа Михайла Загоровського (№ 5). У ньому він повідомляв князеві Криштофу II про цей Собор і висловлював невдоволення можливим порозумінням між православними та греко-католиками, діями свого наступника, відомого православного письменника-полеміста Андрія Мужича

ловського (до речі, батька випускника Києво-Могилянського колегіуму і сподвижника Б. Хмельницького Силуяна Мужилівського). Лист М. Загорівського важливий уже тим, що змальовує А. Мужилівського у досить незвичному дусі. Виявляється, А. Мужилівський, якого традиційно вважають одним з найнепримиренніших ворогів унії та уніатів, був не проти порозуміння з ними, і в цій справі його погляди практично тотожні тим, що їх висловлював Йов Борецький. В іншому листі М. Загорівського проливається світло на його біографію, зокрема йдеться про двох його синів, один з яких служив навіть у Москві, про авантюриста з Орла Теофана Орловського та його злочини тощо.

Низка листів висвітлює міцні контакти між православними Києва та Слуцька, які досить помітно відбилися у листуванні київських митрополитів та інших духовних осіб із князями Радзивілами. Це впливало не тільки з політичних позицій Радзивілів, що виступали опонентами до католицької реакції Речі Посполитої, представленій насамперед королем Сигізмундом III, але й з того, що Слуцьк був родовою маєтністю Радзивілів у XVI—XVIII ст. і будь-які серйозні справи, що стосувалися життя православних у цьому місті, з огляду на обставини тодішнього життя не могли проходити повз увагу Радзивілів, котрі навіть втручалися у внутрішні справи УПЦ, зокрема, без їхньої згоди не міг повноцінно виконувати свої обов'язки будь-хто із слуцьких протопопів. Тому прагнення до нормальних стосунків між київськими митрополитами та власниками Слуцька проходить червоною ниткою через кореспонденцію предстоятелів УПЦ. Це стосується, зокрема, і двох листів митрополита Діонісія Балабана (№ 8—9), у яких до того ж йшлося про створення нового навчального закладу — колегії в Слуцьку (№ 8), про роль гетьмана Івана Виговського як посередника у контактах між київським митрополитом та князем Б. Радзивілом (№ 9). Митрополит Гедеон просив княгиню Людвіку Кароліну Радзивілів про ствердження на слуцькій протопопи священника Серапіона Волховського (№ 11); такого ж характеру були й листи пізнішого часу від митрополита Тимофія Щербачького, де йшлося насамперед про заміну о. Йосифа Оранського, котрий переводився у Київ архімандритом Києво-Печерської лаври, і поставлення на його місці видатного українського вченого, також випускника Києво-Могилянської академії — Михайла Козачинського (№ 17—19). П'ять листів митрополита Йоасафа Кроковського були адресовані каліському підчашому Станіславу Незабитовському. Тут йшлося про поставлення у тій же слуцькій протопопи о. Минкевича і, напевно, про переведення сюди ж його зятя — священника Томашевського,

про розгляд скарг, насамперед братчиків, на слуцького протопопа, причому цей розгляд відбувався у присутності останнього в Києві (№ 12—16). Дуже важливими є архімандритські листи. У першому з них, писаному І. Гізелем до гетьмана М. Ханенка, йшлося про взаємні послуги. Гізель обіцяв докласти зусиль до звільнення з полону у гетьмана Петра Дорошенка дружини Ханенка, клопотатися в цій справі перед київським митрополитом Й. Нелюбовичем-Тукальським, який жив тоді з Дорошенком у Чигирині. Зі свого боку Гізель просив Ханенка, щоб той доклав зусиль до припинення нападів польських військ на маєтності Києво-Печерської лаври, зокрема, мова йшла про тяжкі удари, завдані польським полковником Пивом Василькову, та ін. Йдеться і про маєтність Городок на Волині, котру Пиво хотів забрати у Лаври (№ 9). У листі Варлаама Ясинського до І. Новицького мова йшла про заходи, вжиті ним щодо успішного сватання овдовілого полковника до його другої дружини. Виявляється, вона була дочкою київського міщанина Василя (з інших документів відомо, що за неї вже сватався один київський козак). У цій справі порушували клопотання перед архімандритом Іван Мазепа (тоді ще генеральний осавул), а також гадяцький полковник Михайло Васильович. Як відомо з інших джерел, ця справа успішно завершилася.

Подані в додатках листи греко-католицьких митрополитів досі не потрапляли в поле зору дослідників. Вони, щоправда, стосуються не дуже важливих фінансових справ, однак доповнюють уже видрукований комплекс документів греко-католицьких митрополитів. Крім того, тут знаходимо важливу згадку про заповіт хорунжого литовського Зигмунта Адама Служки, який передав значну суму К. Зоховському, тоді ще полоцькому владиці, на зведення каплиці на честь Йоасафата Кунцевича, канонізованого Ватиканом. У додатках за № 1—2 йдеться про перебування у православних монастирях у Речі Посполитій Лжедимитрія I та про передання з волі короля Сигізмунда III митрополитських маєтностей Іпатію Потію.

Слід зазначити, що інформаційні можливості даних документів як історичних джерел вищесказаним не обмежуються. Досить сказати, що авторами чи адресатами низки з наведених документів виступають учні, випускники, викладачі та благодійники Києво-Могилянської академії. Це стосується передусім Д. Балабана, І. Гізеля, В. Ясинського, Й. Кроковського, Т. Щербачького, І. Новицького, І. Мазепа, публікація спадщини яких та документів, що стосуються їхніх біографій, проливає додаткове світло на історію Києво-Могилянської академії, церковну та культурну історію України козацької доби в цілому.

При публікації документів мовою оригіналу, за винятком регестів, що дані у нашому перекладі з польської, титли не розкриваються, тим більше, що вони стосуються загальноживаних слів. Тверді знаки наприкінці слів пропускаються, замість літери «ять» ставиться «і». Замість літер, які вийшли з ужитку («омега», «іжиця», «фіта») проставляємо відповідно — «о», «и», «ф». Документи, писані польською мовою, до того ж із значною домішкою латини (часом майже виключно латиною), через брак місця залишаються без перекладу. При їхній публікації для передання текстів ми керувалися правилами, розробленими польськими архівістами, але з деякими поправками, обумовленими нами в одній зі своїх статей (З*). Знак * означає, що незначний фрагмент тексту написано нерозбірливо, не прочитується. Знак ** означає, що даний рядок був помилково вписаний копійстом (у документі № 5). Знак *** означає, що частину тексту, як правило кілька слів, часом рядок або частини кількох рядків, втрачено через механічне ушкодження рукопису.

1. *Мицик Ю. А.* Из листування українських письменників-полемістів 1621—1624 років// Львів, 1993.— С. 310-347; *Мицик Ю. А.* З нових документів до історії міжконфесійних відносин в Україні XVII—XVIII ст. //Дніпропетровський історико-археографічний збірник.— Дніпропетровськ, 1997.— Вип. 1.— С. 134-145.

2. *Грушевський М.* Історія України-Руси.— К., 1995.— Т. VII.— С. 487.

3. *Мицик Ю. А.* Из листування...

* * *

№ 1

1629, квітня 22 (12).— Київ.— Послання київського митрополита Йова Борецького до всіх православних християн у Речі Посполитій.

«Иов Борецкий млстию Бжиею архиепископ митрополит Киевский, Галицкий и всея Росии.

Всім посполите російського рода, так в Короне Польской, яко и в Великом князстве Литовском, всякого достоинства духовного и світцкогo високого шляхетного и низшого посполитого стану людем церкве стое восточное греческое благопослушним сыном ласка покой и милосердие от Вседержителя Гда и благословение от нашего смирения.

Ознаймуем побожности вашой, иж от многих літ за великою доукою о успокоене релиї наше православное греческое по всі часы на сеймах валных коронних, за ласкою наяснійшого гедна короля, пана нашого млстивого, и за причиною их млстей панов — рад, тепер поблиско прошлом сейми универсалом его королевское млсти ест нам самым, православным сыном восточного бла-

гочестия, назначоный час до зеханя и до згодно е намови на собор помісний партикулярний, в року теперешнем 1629 місяця юля 9, ведле нового, а ведле старого — июня 29 дня, на празник и стом стих верховних апостол Петра и Павла на місце певное в місті его к.м. Києви, якобысмы конечне міли и могли успокоени бити в наших великих долегливостях, которие терпимо през оступетво нікоторих шегулних особ, от блгочестия нашего, где всяким покоем и безпеченством на неділ дві обваровано нас, на который час и містце и собор стое восточное отзывается, пилно а пилно запрошаем, абы млеть Хва и благословение нашего смирения з побожностями вашими заставаю, чога млсти вашой вірне сприям.

З монастира Михайловского церкве Золотоверхое в Києви мсця апреля 12 дня 1629 року.

По-вторе и по-трете и по-десятеро всіх блгочестивых дховных и світцких протопопов, священников, шляхетного стану брацтв церковных и всего хрес(тиянства) поименоного посполства, пилно пилно прошу, а пастирско напамню, абы для млсти Хвы и для ласки наяснейшого господара короля, пана нашего млстивого, кождий з духовенства, протопопы и священници, з парафіяны и панове братия, обивателе з прилеглими братиями знесишь и способі просьбы о успокоене благочестия в блиских собі повітях и в парафіях, иж всему народу до Києва прибыти трудно (?) и душевное спасение и покой посполитый всім мыл, списавши всіх братий вьниманя и зданя кождого вірне, людей в речах искусных на той собор, яко ест поменено, своим брацким коштом за часу не зготовили (?) проспати не срентовім (?) ровную, абы (?) збавеня душевное и о пожаданий велце зас (?) покой нам убогим идет, абысте потом якое шкоды своее, чего Боже уховай, ни в час по наших душах не хотіли ветовати, осветимся Бгом и всіми млстями вашими.

Иов Борецкий, митрополит киевский, рукою власною».

(*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.— Інститут рукопису.— № 74 II / 20.— Арк. 51.— Конія XVII ст.*)

№ 2

1629, травня 4 (квітня 24).— Корець.— Лист київського митрополита Йова Борецького до князя Григорія Святополка-Четвертинського.

«Ясне освещоное м. кнже Четвертенский!

Молитвы мое покорные в мстивую ласку в мц. кж. мил. пилно залечивши, etc., etc.

За того наяснійшого гдря короля, пана нашего млстивого, на собор до Києва нам, самым православным, на 29 по-старому дня, на стих верховних апостол Петра и Павла через универсал

зехатися указанного ласкою, и вш. кж. млсти пилно и покорне прошу, абы поважное оказати и сам же (?) рачил извѣстити (?) их млстей панов обывателей до так пилное въсее церкви потреби, кром всякое вимовы побудити, абыс на слеким (?) до (...) * що совѣта прибыти, абы снат нам якового от всѣх млстей ваших в црконом недотори (...) * греду и примовки не было.

Млсти Хва и благословеня пасторского в.м. кж. мл. упрейме повиншовавши.

3 Корца апреля 24 дня 1629 року.

Вш. кж. мл. недостойний бгомолца Иов Борецкий, митрополит киевский, рукою власною. Напис того листу люб титул: «Ясьне велможному кнжати его млсти пану Григорию Святополку Четвертенскому на Четверти, моему млстивому пану и добродѣви».

(*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — Інститут рукопису. — №74 11/20. — Арк. 52. — Копія XVII ст.*)

№ 3

1629, травня 25 (квітня 25). — Корець. — Лист київського митрополита Йова Борецького до Люблінського православного братства.

«Иов Борецкий, млстию Бжиею архиепископ митрополит Киевский, Галицкий и всея России, etc.

Блгочестивым и хрстолюбивым братиям крестоносного брацтва церковного послушенства стое восточное соборное Цркви, обывателем міста его кр. мл. Люблина и нашего смирения сыном в Дху наименшим ласка, покой и милосердие от Гда Вседержителя и стійшого прстола митрополии Киевское, блгсловение от Иерусалима.

Найменшее ачколвек не мній не вонтплю, же по близкопрошлом сейми варшавском з ласки его кр. мл. и за причиною панов-рад, а подобно и за пилного инъстанцыею блгочестивых панов послов народу нашего руского и успокоеню блгчестия восточного црквей росийско, и выданные с канцелярии его кр. мл. универсалы, и опубликованные по городі и актах гродских, на зехане так самым нам блгчестивым до Киева, як унитом самым до Володимера на собор партикулярний, а потом обом сторонам до Лвова на час, в универсале описаний, на собор енералний; въсѣх млстей ваших нас відомости дошъли, также зас ревностю Бозкою о пожаданном успокоеню до намовы зполное въсее церкви до Киева, на день стых верховных апстол Петра и Павла в року теперешнем 1629, каждого блгчестивого прибыти и утіхи любовное зажити хотіли. А шире здоровую раду принести побудити могли, еднак особливе и мні з повѣренное повинности пастирское здалося як въсѣх посполите, так и поединком каждого блгчестивого, а звлаща блгчестивым братств и побож-

ного шляхетного стану вірных цркве Хрстовой сынов и несудуних (?) приятелей покорне жада-ти и тим и того моим оголосивши, яко до великоважное и всей цркви Хвое в роду нашом гвалтовне потребное намовы везвати. Для чего и млстей ваших усилие жадаем, абысте от вашего крестоносного брацтва за часу таковое оказати совѣтом брацким постеречи и к нам прибыти рачили, чимбысмо въсі млсти Хвой и пожаданного милого покою так в сомненех своих, як и в стой блгчестивой віри нашей достигити могли, чога я собі и побожности вашей вірне съприяем. При том мсти нашей и друкованных универсалов своих для ліпшого вырозуменья млстях вашим посылаем, котории відаючи и певную віру в блгчестия вонного (?) стим по них знаючи. Едним самым лист, а другим слово в слово переписавши, до відомости въсѣх блгчестивых доносѣт пилно прошу.

Дан з Корца мсця апреля 25 дня 1629 року.

Побожности вашей бгомолца вечный Иов Борецкий, митрополит киевский, рукою власною.

Напис того листу: «Блгчестивым и хрстолюбивым братиям крестоносного брацтва црковного обывателем міста его кр. млсти Люблина церкве стой восточное, а нашего смирения, сыном в Дху належит отдати».

Надпис: «Блгчестивым и хрстовым братиям крестоносного братцтва в Люблині цер(кви) Сошества) Дха братии и сыном в Дху возлюбленным до вручення».

Другий надпис: «Превелебному в Бгу его млсти гспдну отцу гспдну Иову Борецкому з ласки Бжое в Руси (?) епископови митрополиту Киевскому, Галицкому и всея России гсдну и отцу в Дху и пастиру Хву отдать».

(*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — Інститут рукопису. — № 74 П/20. — Арк. 50. — Копія XVII ст.*)

№ 4

1629, липня 17 (7). — Київ. — Лист київського митрополита Йова Борецького до настоятеля Свято-Преображенського собору в Любліні ієромонаха Теофіла.

«Иов Борецкий, млстию Бжиею архиепископ митрополит Киевский, Галицкий и всея России.

Чесному во священноиноцех гсдну отцу Теофилу, настоятелю храма Преображения Гдня в Люблине, ласки, покою и милосердия Отца Вседержителя повиншовавши, etc.

Достал ми се до читаня лист чесности твоее, писаный до его млсти гдна отца Паисея Ипполитовича, епископа холмского, в котором взминкуете, же с того місца, на котором чесност ваша тепер найдется, отменити се (?) волю маете. Що

мы, дховня, розсудевши, и побожне уваживши, реч барзо непожитечную узнаваем, иж благодатию Бжиею містце тое с помешканыя тв(оего) благодарно и хрестияне користуют, для чего бы честност твоя, як matka дітя и своего невъчасу заживши их, пістовати не хотіли, відаючи, иж кождый з нас не собі живет, але Гви, а хто ж Гви живет, той которий за овечки его честною кровию отцталние души (?) подпадают. Прето теды пастирско приказую и отцевско совытую, аби Ches(ность) твоя тую легкомыслност з сердца своего выкинувши, малому стадию церкви тое стое ведле везваня своего спасеню их услуговал. А трости сокрушенное до остатку непогамовал, але хорое лечил, хромое оздоровал, снисходячи недостаток так (?) в обычай ясзов (?) инших их поступков, лічачи то дховне ведлуг везваня твоего. Стороны теж тих чернцов, которые без листов благословенных и відомости старших своих виходят без боязни, овцы (?) пасуше, ведлуг апостола их выстерегале, ани до монастира не приймвал, але маючи поблиз его млст гедна отца еппа своег(о) гна отца Паисия, из совітом его все чинил. Чините (?) благословение Бжео озна (...)»* сподобитися чего част ваша вірности прияю.

З монастира Михайловского церкви Золотоверхое в Киеве мєся июля 7 дня 1629 року.

Бгомолца чест(ности) вашой Иов Борецкий, митрополит киевский, рукою власною.

До того ж теж ознаймую чест(ности) вашой, иж (...)»* на том зєзди нашом архиепископи, епископи, архимандрити, игуменове (...)»* през дві (...)»*, каждую пятницу упровожєча (?) коне (?) правовірний.

Надпис листу того: Чесному в иеромонасєх гєдну отцю Феофилу Лєоновичу, настоятелю храма Преображения Гєспдня в мїсте Люблине, церкви стое во стогнєх з нашего смирения сынови в Духе братово любєзному вручити.

Печат мєтрополитанская: «Воплощение Прстыє Бцы Приснодвы Марии».

(*Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. — Інститут рукопису. — № 74II/20. — Арк. 31. — Копія XVII ст.*)

№ 5

До 1629 (?). — **Слуцьк**. — **Лист слуцького архимандрита Михайла Загоровського до князя Криштофа II Радзивіла.**

«Oświecone miłościwe książę, panie, panie mój miłościwy!

Ponieważ, że jest odmierzony od w.ks.m., pana mego miłościwego, w wiełu rzeczach od sługi cerkiewnego Teofana, który, acz w odzieniu czernieckim chodził, але jeszcze nie był doskonałym czerncem, jєno w próbie, według reguły naszej, od drugiego świeszczennika świeckiego, który nie w monasterze,

але przed monasterzem mieszkał, nawołuje (?) tylko dla posług świeckich, а między inszemi i w tym, jakoby im bez słusznej przyczyny z manastera **ustąpić** kazał. O których takowe sprawę w.ks.m., panu memu miłościwemu, daję. Ten Teofan, co się nazywa Orłowski, którego syn mój młodszy, służąc w Moskwie, przywiózł z miasta Orła i służył, lat dziesięć odstawszy, służył na inszych miejscach, а potym przy achawszy, prosił mie o to, abym go do manastira przyjąwszy, zakonnikom uczynił. А gdy dowiedziałem się, że on tych panów postradał, pana Jelca okrad, а drugiego zabił, nie chciałem takiego dłużej cierpieć.

Druga. W monasterze mieszkając, uczynił znaczną szkodę, wyłupił szkatułę syna mego młodszego, która była w schowaniu moim, wziął na kilka set złotych pieniędzy i srebra, за co acz był osadzony на karanie, uważając ja stan duchowny, на którego gardło nie godziło mi się instigować, puściłem i kazałem z manastira precz.

Trzecia. Ze miasto pokuty, jakom wziął pewną wiadomość, puścił się w pиаństwo i rozpustę, о której nie godzi mi się dla brzydkości wypisować, dla czego i godziny nie chowałem go w manastirze.

O świeszczennike świeckim.**

Take mam wiadomość, że pod czas pogorzania miasta Słuckiego, służąc ojcu protopopie tak w cerkwi, jako i samemu, w pokradeniu rzeczy wielkie szkody poczynił, takiemu nie zeszło mi powierzać skarbów cerkiewnych.

Druga. Ze na unie pozwolił przez brata swego rodzzonego, który w uniej.

Trzecia. Bawiąc się pиаństwem, śpiewaka monastirskiego nożem chciał zabić, а znacznie ranił, jak iż mu nie godziło mi się dopuścić sacramentem żałować (?) i kazałem mu precz. Co donioszsy do wiadomości w.ks.m., pana m.miłościwego, uniżenie proszę, abym w takowym rozumieniu nie był, jako mi ci niebaczne ludzie udali. Co wszystko miłościwemu baczeniu w.ks.m., Pana Boga proszę, aby w.ks.m. iz książką jej m. i potomstwu w.ks.m. w dobrym zdrowiu на długie lata chować raczył.

Waszej ks.m.pana mego miłościwego, ustawicznej bogomolca Michał Zahorowsky, archimandrit słucki».

(*АГАД. — Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5. — № 18291. — Тогочасна копія. На звороті листа є два записи іншою рукою: «Zaborowski»; «Do (...)» ks.zboc. на priwańny list odpisać i Berzeckiemu (?)»*)

№ 6

1629, травня 23. — **Слуцьк**. — **Лист колишнього слуцького протопопа Михайла Загоровського до князя Криштофа II Радзивіла.**

«Oświecone mєiwe książę, panie а panie mój mєi wy!

Uniżony mój pokłon bohomolski pokornie oddaję mćiwej łasce w.ks.m., pana mego mćiwego.

Oddane mi sa kopie dwu listów, zaciągających mnie i insze duchowne osoby z księstwa w.ks.m. Słuckiego i Kopylskiego. Jeden list od króla j.m. do powiatów wszystkich, jako ta kopia świadczy, rozesłany. A drugi — od ojca Boreckiego i archimandryty kijowskiego. Te kopie dziś trzeci dzień oddał mi swieszczennik Mużyłowski, który jest na miejscu mym, jako protopop, dość późno, bo już synod za niedziel trzy przypada. Tu bez wołej i radzy w.ks.m. nic czynić nie chcę. Bo się też nie godzi i obawiam się następstwa jakowego na wolność nabożeństwa cerkwie wschodniej pod tytułem tego to synodu naprzód Kijowskiego, a potem Lwowskiego. Posyłam tedy obiedwie kopie tych listów w.ks.m., panu memu mćiwemu. A przy tym uniżenie i pokornie proszę w.ks.m. o radę i wołej w.ks.m. oznajmienie, co z tym czynić. Wprawdzie przychodzili do mnie niektórzy świeszczennicy, radząc się, jeżeli mają do Kijowa jechać z ojcem protopopą, ałem im odłożył czas namowy z nimi. A to dla tego, abym wiedział wprzód wola w.ks.m. o tym i dziwuję się temu, że protopop nie tylko sam jedzie, ałe i dtugich za sobą zaciąga z księstwa Słuckiego do tych namów unickich. Co wprawdzie zda się czynić przeciw postanowieniu, które ma ze mną pana sł.pamięci Kapaszewskiego, gdyż mie nie miał upośredzać w takich rzeczach, które obchodzą cerkwie Boże w księstwie Słuckim i Kopylskim. A on nie tylko w Warszawie na sejmie z drugimi, którzy tam jeździli imieniem starej Rusi, jako świadczy ta kopia listu króla jeo mći, prosił snadź o taki synod, o czym się nam nie śniło, ałe też i teraz bez wołej, jako to rozumiem, w.ks.m., każe z sobą jechać popom, których sobie obrał do Kijowa na synod, ze mną się o tym nie zniosszy. A to nie jest tajno onemu, że od dwu patriarchów Constantinopelskich jestem tu na zawiadywanie cerkiewne w rzeczach duchownych wystawiony. A nim też tego z siebie nie składał, chociam (?) za listem w.ks.m., który on nie wiem, jakim cyłem sobie wyjednał, Bóg to widzi, prać (?) onemu zawiadywania cerkiewnego pozwolił. Teraz, gdy tak się postępują, obawiam się, aby nie były te synody, jako ono consilium Floreńska, na którym musieli się graekowie podpisać, a dla kilku podpisów niesłusznych aż dotąd następują nam na wolności sumienia naszego i cerkiewnych praw od książąt starodawnych W.Ks.Lit. i od królów, panów naszych, nadanych. Co najważniejszemu baczeniu w.ks.mći, pana mego mćiwego, jako wierny poddany i tubylec słucki, podrzucam. Pilnie przy tym i uniżenie prosząc, aby w.ks.m. o tym staranie czynić raczył, jakoby przez postronne i nieznanome popy, tu w państwach w.ks.m., pana mego mćiwego, wolność religiej naszej prawosławnej podwroćona nie była. A ja w tej ostatniej

starości mej z innymi bohomodnymi praezbiterami i prawosławnymi krześciany za dobre zdrowie i długie, a szczęśliwie panowanie w.ks.m. i zacnego wszystkiego domostwa w.ks.m. modlić się nie przestaniemy, Boga prosząc o błogosławieństwa jego ś. rozmnożenie. Za tym się powtórę oddawam do mćiwej łaski w.ks.m., pana mego mćiwego.

Datt w Słucku 23 maja według nowego kalendarza w roku 1629.

W.ks.m., pana mego mćiwego, uniżony podnózek i bogomodlca życzliwy.

Михаил Загоровский, низкий подножек (?) покорно (?)».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 18291.— Оригінал, підписаний особисто М. Загоровським. Адреса: «Jaśnie oświeconemu ksiu na Birzach i Dubinkach, a panu temu mćiwemu, jego ks.m., panu Krzysztoffowi Radziwiłowi, hetmanowi pol. W.Ks.Lit., panu temu mćiwemu». Далі йдуть два записи того ж часу: «23 maja od popyw ruskich»; «Copie posyła o swoje, o protopopie (...)»)

№ 8

1658, червня 6 (травня 27). — Варшава. — Лист київського митрополита Діонісія Балабана до князя Богуслава Радзивіла.

«Jaśnie oświecone miłościwe książe, mój wielce mści panie i dobrodzieju!

Za jedyne szczęście poczytając sobie służyć w.ks.m., wielce mści panu, iłe occasy było, któreby testificowały przysługę moją w.ks.m.; wszędzie i ówdzie na sejmie wnosić instantia moją w sprawie w.ks.m. nie zaniedbałem, gdzie lubo się ad mentem w.ks.m., doskonałe nie staję in magnis et voluissatis, nic mi to alacritataem do dalszych usług w.ks.m., wielce mego mćiwego pana, nie travis (?), chcąc sobie genti et religioni zasłużyć na łaskę w.ks.m., wielce mego m.pana, którą że (?) toties quoties. Pisać raczysz w.ks.m. do j.m.ojca archimandryty słuckiego in erigendo collegio w Słucku declarować nie zapominasz za to, jako wielce w.ks.m. dziękując, tak uniżenie upraszam ferueat principum do samego najprędszego skutku, jakoż spes bona, kiedy w.ks.m. per hoc subjectum agis, który u nas w cerkwi Bożej labore et meritis excessit może przy wysokiej łasce w.ks.m. zamysły w.ks.m. przywieść do skutku, za co multa debebit gens et religio nostra w.ks.m., i same te świętobliwe negotium referet posteritati nie śmiertelną i wiekopomną sławę w.ks., m. nie ustanę i samego odnemi modłami memi za dobre zdrowie w.ks.m. i szczęśliwe pomysłne succesus Najwyższego błagać i omni occasione na każde rozkazanie w.ks.m., wielce mego m.pana, usługami memi zawdzięczać zawsze zostając.

Data z Warszawy d. 27 maj 1658.

Waszej książej mści, wiełe mego mćiwego

pana i dobrodzieja, uniżonym sługą ustawicznym bogomodlcą Dionizy Bałaban, archiepiscop, metropolita kijowski, halicki i wszystkiej Rusi, administrator episcopiej Łuckiej i Ostrozkiej m.p.».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 318.— Автограф, завірений печаткою. Адреса: «*Jaśnie oświeconemu księżęciu. m. Bogusławowi Radziwiłowi, ksciu na Birżach i Dubinkach, Słucku i Kopylu, panu na Newlu i Siebieżu, koniuszemu W.Ks.Lit., barskiemu, brańskiemu, poszerwińskiemu, etc. staroście, panu temu mościwemu i dobrodziejowi, do oddania.*».)

№ 9

1659, лютого 28 (18). — Ляхва. — Лист київського митрополита Діонісія Балабана до князя Богуслава Радзивіла.

«Jaśnie oświecony mści książe, mój wielce mściwy panie i dobrodzieju!

Wnosząc instantia moje do jego m.p. hetmana Zaporozkiego in desideris w.kscej mści, m.m.pana, tę occasiā, abym oświadczył zyczliwość moją do w.ks.mści, cum omni veneratione acceptowałem, ex toto pectore promovi affectatiā, jako od wielkiego cerkwi naszej i mojego dobrodzieja mnie commisam. Z jakich respectów non consensit intercessiej mojej jego m.p. hetman, rozumiem referuje sufficienter w.ks.m., m.m.panu, j.m. ociec archimandrita słucki, jednak dalsze już w.ks.m. rozkazania prosequi ochoczā usługā moją pro voto habeo, tylko by najczęściej były declarowane; de missio o to upraszam sinapite.

Stawiać pro viribus, aby między duchowieństwa, pastwy mojej, ubique należący obserwowany był porządek, złąciłem munus namiesnikowskie w księztwie Słuckim jeo mści ojcu archimandrycie słuckiemu i fundować consistorium przy monasterze ś(wię)tej Trójcy. Ad hoc opus cerkwi Bożej proficuum promovendum osobliwej łaski waszej ksciej mści, m.m.pana, submissis expeto obligowany, zostając z temże j.mściā ojcem archimandrytā duchownemi modłami dożywotnie za szczęśliwe w.ks.m., m.m.pana, successus Majestat Bożki błagam. Przy tern uniżone usługi moje miłościwej waszej kscej mści łasce jako najpilniej commenduję.

Z Lachwy d.18 february anno 1659.

Waszej księżęcej mści, pana mego mściwego i dobrodzieja ustawiczny bogomodlca, powolny sługa Dionizij Bałaban, z łaski Bożej archiepiscop metropolita kijowsky, halicki i wszystkiej Rusi, m.p.».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 318.— Оригінал-автограф (?) завірений печаткою. Адреса: «*Jaśnie oświeconemu ksciu jego mści, panu Bogusławowi Radziwiłowi, koniuszemu W. Księstwa Lit., barskiemu, brańskiemu, poszerweskiemu, etc. staroście, temu wielce mściwemu panu i dobrodziejowi*».)

№ 10

1672, червня 4 (травня 25).— Київ.— Лист архимандрита Києво-Печерської лаври Інокентія Гізеля до гетьмана Правобережної України Михайла Ханенка.

«Wielmożny mci panie hetmenie Wojska j.k.mci Zaporozkiego, mój wielce mci panie i dobrodzieju!

Pisanie w.m., m.pana, w niedziełę przed Zwiastowaniem Panny Mariej doszli rąk moich, które miłe acceptowawszy, za nawiedzenie zdrowia mojego dziękuję, wzajemnie przy błogosławieństwie Bożym szczęśliwego i o długi wiek powodzenia w.m.m, m. panu, życzę. Za pokornā ku temuż miejscu łaskę, a to w wyprowadzeniu ku nam miodu z pasiek naszych przez zakonnika naszego, powinniśmy modlitwami naszymi ustawicznymi u ołtarza Bożego w.m., m.p., przy naszej powinności zawdzięczać, a nie mniej i o to majestat Najwyższego błagać, aby tak srogie, a nie ustające wiary chrześciani krwi rozłanie, nie mnożyło się. Pisać w.m., m.p., racysz do mnie, żal swój i rozłączenie z p.małżonką oznajmując, nie mniej i ja codziennie takiemu zamieszaniu między prawosławnymi dziwując się, ubolewam. Co wszystko Wszzechmogący Pan, posławszy Duch ś. w serca prawosławnych, niechaj uspokoi. Z strony affektaciej w.m., m.p., abym za p. małżonką w.m.m, m.p., wniózł do j.mci i ojca metropolity intercepsiā, P. Bóg mi świadek, że tych złych niespokojnych czasów dla suspiciej od różnych i w naszych monasterskich krzywdach pisać nie śmiem i nie piszę. Jednakże rad służąc w.m., m.p., choć ważna, choc nie ważna proźba moja zostanie, powagę się i prędko moje o tym pokornie dirigować będę do j.m.o. metropolity pisanie i jaką otrzymam declaratiā, nie omieszkać przesłać wiadomości. Przy tym też i ja z braciā moją tego ś.miejscā pokornā moje i żalosnā do w.m., m.p., wnoszę proźbę, aby według zdawna zwykłej ku miejscu ś. miłości, a ku nam łaski do j.k.m., p.n.m., i ich m.m.p.p. hetmanów koronnych, naszych mściwych p.p., przyczynić się raczy i nasze nieznośne i nieopisane od j.m.p. Piwa krzywdy i szkody poniezione przełożył, który pierwaj sam z swoim pułkiem przez lat kilka niszczył i pustoszył majątności Przczystej Bogarodzicy, potym znioszsy się z p. Łebłem, commendantem białocerkiewskim, udawszy mnie opacznie i niesłusznie przes wiełā, pułk z Cudnowa kscia j.mci Ostrogskiego szczególnie na zniesienie naszych dobr Wasilkowa i innych monasterskich siół zaciagnął i tak się na dom Matki Bożej zawiązał, iż wszystkie majątności Pieczarskiego monasterza około Kijowa będące, pierwaj bydło, zboża i cokolwiek ludzie biedne mieli, porabowawszy, lud wygubiwszy, z gruntu poznosił i w popił obrócił, jako to ostatnie miasteczko nasze Wasilków, bez rady siółā nasze popustoszył i popalił i taką miejscu ś.uczynił krzywdę, jakiej nigdy przez wszystkē wojnę nie było, wszystkie obrony j.k.mci i

ich m.p.p. hetmanów miejscu ś. nadane, na któreśmy się ubezpieczyli, podeptał i w nieważne obrócił i moje bynamniej ku j.k.m., p.m.m., życzliwość, a sobie samemu powolność i datkami nie kontentował się, gdyż gotowymi groszmi posiłku od talarów sobolami, futrami, trunkami i czymkolwiek mogłem, zawsze jego samego i żołnierzy jego ten biedny Wasilków, okupując, kontentowałem. A zosobna z tegoż Wasilkowa Bezradycz i innych majątności do Białej Cerkwi zawsze zbożem, groszmi i podarkami dodawałem prowiantu i sam że p. Piwo mnie swoimi listami, uniwersałami i słowem kawalerskim ubezpieczył. Co wszystko połamawszy, nie dotrzymał słowa i, chcąc dom Matki Bożej rozrzucić, podał nam nieznośne conditie, abyśmy się jemu z monastera okupowali i na jego prywatę sześć tysięcy dali, lub Gorodek na Wołyniu w tej summie puścili, czego żeśmy przy wielkich naszych niedostatkach nie mogli wystarczyć wszystkim okolicznym miasteczkom dał pokój, tylko monasterskie, co chłebem, i co bronili się, w popiół poobracał i chudoby, przez które spustoszenie odjął wszystek chłeb zgromadzeniu su (?) i jeszcze drogę nam do j.k.m. i ich m.m.p.p. hetmanów zagroził i po wszystkich gościńcach zakonników i posłanników moich pilnować kazał. Jakoż prawie w oblężeniu zostajemy i za monaster niema jako się wychylić i mnie niewinnego nikomu ni w niczym za moje powolność do niełaski j.k.m. i ich m.m.p.p. hetmanów obiecał przywieść. Na ostatek domom Bożym nie folgował, obraży, aparaty, dzwony i wszystkie ochędostwa pozabierawszy, popalił, zakonników po nieprzyjacielsku z odzienia obnażywszy, na ciężkim mrozie tractował, białej płci gwałty czynić kazał i w niewolą równo żony od mężów, i chłopów brać pozwalał i niedosyć jeszcze na tym, teraz gdziekolwiek na drodze lubo na popielisku wasilkowskim i kogokolwiek z poddanych naszych poima, biednego człowieka męczy, ścina, w jamy rzuca, jako to dnia 22 mca marca, p.commendant białocerkowski uczynił, zakonnika ode mnie na popielisko do Wasilkowa wysłanego z kilka kalików muzyków pojmwawszy i związawszy na arkanie pruy koniu za szyję do Białej Cerkwie zapędzonego w sarnę wrzucił i do mnie nakazuje, abym go okupił i prowiant z popieliska wasilkowskiego i z monastera dawał. A zaś to niewielka złość wszystko pobrawszy, wymyśla rzeczy niepodobne. A ja chłeba nie mam za co dla braci kupić, na co serdecznie z bracią ubolewać muszę, że taką ruinę miejsca święte starożytne przy wszelakiej mojej powolności i życzliwości od p. Piwa i p. commendanta poniosły. O czym wszystkim po dwa razy do j.k.m. i ich m.m.p.p. hetmanów żałośnie się uskarżając, pisałem, ałe powatpiwam, aby te moje listy doszły, bo po wszystkich drogach moich posłańców pilnować kazano; w., m.pana i dobrodzieja, i po dziesiąte pokornie proszę, abyś nam raczył u j.k.m.

i ich m.m.p.p. hetmanów zjednać to, aby nam p. Piwo i p. commendant białocerkiewski dali pokój i więcej nas i pozostałych ogołoconych poddanych nie cimieżyli. Uznana łaskę w.m., m.panu, przy mojej powolności, modlitwami moimi codziennymi zawdzięczać winien zostaje. Do której się i na ten czas z uniżonemi usługami moimi pilnie oddaję.

Z monastera Pieczarskiego kijowskiego dnia 25 mca marca 1672.

W.m.m.p. życzliwy bogomodlca i sługa Innocenty Gizel, archimandryt pieczarski.

(АГАД.— Ф. «Лібри легаціорум».— № 25.— Арк. 354 зв.— 355 зв.— Тогочасна копія.— Тексту документа передує заголовок, зроблений копіюстом: «Лист од архимандрыту pieczarskiego kijowskiego do p. Chanenka, hetmana záporoz., 25 maj 1672, z Kijowa».)

№ 10

1685, серпня 7 (липня 28).— Київ.— Лист архимандрита Києво-Печерської лаври Варлаама Ясинського до охочокомонного полковника Іллі Новицького.

«Mści panie półkowniku komonny Wojska ich carskiej mści Zaporowskiego, mój wielce mści panie i dobrodzieju!

Pisał do mnie naprzód jego mśc pan asaул generalny, a potym teraz świeжо wielmożny jeo mści pan półkownik hadiacki strony zamysłu w.m., m.m. pana, abym usłużył w.m.m.panu w tym, jakoby dożywotnym przyjacielem w.m., m.panu przez święte małżeństwo córka pana Wasila, obywatela kijowskiego, mogła być. Tedy ja, poważając sobie wysoce tak ich mściów moich mściwych panów, jako i w.m., m.m. pana łasce i przyjaźń (acz to i nie mojej było vocationie) prosiłem do siebie pana Wasila i, co mi należało, rozmuwiłem po przyjacielsku, i taki odebrałem respons. Lubo, prawi, jeo mści iz zalecenia tak godnych i zacnych ludzi znamy i przyjaznio jeo mści gardzić nie śmiemy, ałe osoby samego jeo mści mało co albo mic nie znamy, a osobliwie pani wdowa, dla czego oczekiwają w.m.m.pana na przyszłe, da Bóg, święto Uśpienia Panny Przenaświetszej, na ten czas nadzieja w Bogu za obeznanem może być i zawarcie przyjaźni dożywotnej. Której z obu stron wszio mściwemu państwu zycząc, siebie z usługami memi łasce w.m.m.pana pokornie zalecam.

Z monastera Pieczarskiego anno 1685 juły 28.

W.mci meo wielce mściweo pana i dobrodzieja całe życuliwy bogomodlca i sługa Barlaam Jasiński, archimandryta pieczarski kijowski, m.p.».

(Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.— Інститут рукопису.— Ф. 1.— № 14170.— Оригінал, особисто підписаний В. Ясинським. Очевидно, рукою І. Мазепи підкреслено другий абзац листа до слів: «w.m., m.m.pana, abym...»)

№ 11

1687, вересня 13 (3). — Київ. — Лист київського митрополита Гедеона Святополка-Четвертинського до княгині Людовики Кароліни Радзивілів.

«Jaśnie oświecona mściwa księżno margrabina brandenburska, mnie wielce mściwa pani siostru i dobrodzi(j)ko!

Gdy tak Bóg Wszchemogący wołę waszej księcej mści disponował, aby prawosławna archimandria Słucka świątobliwych antecessorów waszej księcej mści fundacia nie wakowała po zejściu prałata swego, więc i ja, z powinności mojej pasterskiej tegoż życząc, temu godnemu miejscu presentowego mnie przewielebnego ojca Serafiona B olcho wskiego, władzą mnie od Chrystusa Pana i Cerkwi Jego dana, uczyniłem w porządku ojców archimandrytów według obrzędu świętej Prawosławno Katholickiej Wschodniej Cerkwie, obowiązawszy, aby nigdy od niej i od prawosławnego pasterza sobie należytogo według funduszu nie odstępował i tam nabożeństwem, jakie jest od pobożnych fundatorów na tym miejscu utwierdzone za duszne zbawienie dobrodziejów Pana Boga modlić z bracią zakonną, z którymi opowinien będzie konferowanego beneficium z wdzięcznością zażywać, czego aby był pewniejszy nowy infułat, pasterską moje za innym do waszej księcej mści wnoszę instantia, prosząc, abyś z miłościwej łaski swej utwierdzić go na tej swojej collatiej raczyła consensus na piśmie wydanym. A że takowej łaski i dobrodziejstwa waszej księcej mści będzie umiał wdzięcznym bydź pomieniony przewielebny ociec archimandryta nowy, za to po nim ręcząc, onego i z modłami i unizonemi usługami memi łasce waszej księżcej mści pokornie zalecam najaśniejszy w.ks.mści, panie mojej miłościwej życzliwy brat bogomolca i unizonony sługa Swiatopołk Czetwertyński, metropolyt kijowsky, m.p.

Z Kijowa, z katedry metropolitańskiej anno D (omini) 1687, d.3 7 bris».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5.— № 2668.— Оригінал, підписаний особисто митрополитом і завіреній печаткою.— Адреса: «Jaśnie oświeconej księżnie jej mści Ludowice Karolinie na Birżach, Dubinkach, Słucku i Kopylu Radziwiłowne, margrabinej brandenburskiej, mojej wielce mści paniej siostrze i dobrodżice».)

№ 12

1711, травня 15 (4). — Київ. — Лист київського митрополита Йоасафа Кроковського до каліського підчашого Станіслава Незабитовського.

«Wielmożny mści panie podczaszy kaliski, mnie wielce mści panie!

Instantia w.m.m.pana wniesiona za w.o. Minkiewiczem i zięciem jeo w.o. Thomaszewskim powa-

żając, ojcu Thomaszewskiemu dałem zupełne błogosłowieństwo i rozgrzeszenie ad pristinum sacerdotalis muneris exercitum, a w.o. Minkiewiczzu, lubom pobłogosławił ritualis confessionis et sacrosancta communionis in altari Dei misteria sui cipere, jednak ob vidualitatem eię potestatem ministrandi denegāri, da Bóg, swego czasu, gdy votum swoje wypełni, non frustratis suo muñere porrewna jeo mści o.archimandryty, że ma z nim zawód w swickich sprawach, nie powinna aeceri ab introitu ecclesiae; niech Pan Bóg jego błogosławi tak do cerkwi ś. chodzić, jako należyta z prawowiernemi mieć communionie, a w zawodzie swoim wolna jest swego, gdzie chce, doszukiwać się. Przy tym łasce i faworowi w.m.m. pana polecam się.

Wielmożności waszej mego wielce mści pana wszelkich dobr sprzyjający sługa Joasaph Krokowski, metropolita kijowski.

Z Kijowa 1711 maja 4».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5.— № 7785.— Оригінал, підписаний особисто Й. Кроковським. Адреса: «Wielmożnemu jeo mści panu Stanisławowi Niezabyiowskiemu, podczaszemu kalickiemu, oekonomowi słuckiemu i kopylskiemu, mnie wielce mści panu pokornie». Лист має пропуску про його отримання адресатом: «Oddano d. 14 juny 1711».)

№ 13

1711, грудня 30 (19). — Київ. — Лист київського митрополита Йоасафа Кроковського до каліського підчашого Станіслава Незабитовського.

«Wielmożny mści panie podczaszy kaliski, mnie wielce mści panie!

Za przybyciem w Kijów j.mci ojca archimandryty słuckiego, oddana nam poważne od w.m.pana pisania, różne j.mć inconveniencie zamykające, według których, gdy był j.mść ociec archimandryta inquirowany, osobliwie względem zrevidowania dobr monastera i ozdob cer (...) archimandryej Słuckiej, opowiedział, że mówi jad non (...) nie byłem ordynansowi wielmożnego j.mć. pana podczaszego przeciwny, tak i względem uczynienia rewiziej, woli j.mć. oekonomicznej parere et rationem vissacationis reddere gotów za powrotem moim, tylko intime w.m.m.pana prosi, żeby na tej rewiziej nie był przytomnym j.mść pan Kuczarski, jako zawziętość ku niemu mający, aże żeby kto inny de brachio w.m.m. pana oeconomico byłznaczony i duchowna jaka przy tym była osoba. Na koniec żądał, aby od tego roku rewidowano, który jest discessum j.mści ojca episcopa Białoruskiego z Słucka, consequenter zaczynał się, bo j.mść ociec archimandryta in prasentia j.mści wiełe szkod poczynionych sobie praetenduje, które w grodzie, protestując się zapisał. Te j.mć ojca archimandryty widzimi się non iniusta petita, wysokiemu w.m.m.pana rozsądkowi ad bene-

voiam podawszy trutinam, łasce i zyczliwemu w.m.m. pana połączam się affektowi.

Wielmożności waszej wszelkich dobr sprzyjający i do usług powolny Joasaph Krokowski, metropolita kijowski.

Z Kijowa anno 1711, 10 bris 19».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 7785.— Оригінал, завіреним печаткою. Адреса: «Wielmożnemu jego mć panu Stanisławowi Niezabytowskiemu, podczaszemu kaliskiemu, generalnemu dobr ks(ięstwa) słuckiego oekonomowi, mnie wielce mści panu».)

№ 14

1714, березня 11 (лютого 28).— Київ.— Лист київського митрополита Йоасафа Кроковського до каліського підчашого Станіслава Незабитовського.

«Wielmożny mści panie podczaszy kaliski, mnie wielce mści panie!

Gdy mie poważna od w.m.m.pana zaszła skarga na jeo mści ojca archimandryte słuckiego, na ten czas w Kijowie będącego, o różnych conrenientiach, tedy ja, dawszy jemu ad praesens wszystkie w.m.m. scripta wyczytać, upominałem go, jak należało, aby mitius et pacatius obchodził się, że wszystkim i on słowo dał, że za swoim powrotem miał tak w.m.m. pana gratiam (...) * reconciliare, jako i ze wszystkimi pomiarkować się i zgodnie żyć, a że jeo mść o.archimandryta nie tylko tych akcy nie uspokoił, ałe i nowe wzniecił, tedy na żądanie w.m., m.m.pana, a na skargę ich mściów p.p. bractwa ś. Uspeńskiego i o.o. tamecznych posyłam do niego pozow, tak też i do kapituły, aby de medio sui jednego albo dwóch wysyłali przed sąd nasz duchowny katedralny na termin aprila 15 vet.styl., a tym o.o., którzy pod inhibiția zostają, do rozprawy posyłam absolutia. To oznajmivszy, łasce w.m.m.pana połączam się Wielmożności waszej mnie wielce mściwego pana wszelkich dobr sprzyjający sługa Joasaph Krokowski, metropolita kijowski.

Z Kijowa 1714, februaru 28 d».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 7785.— Оригінал.— Адреса: «Wielmożnemu jeo mści panu Stanisławowi Niezabytowskiemu, podczaszemu kaliskiemu i generalnemu dobr słuckich i kopylskich oekonomowi, mnie wielce mści panu.»)

№ 15

1714, травня 28 (17).— Київ.— Лист київського митрополита Йоасафа Кроковського до каліського підчашого Станіслава Незабитовського.

«Wielmożny mści panie podczaszy kaliski, mnie wielce mści panie!

Jako za poważną intercepsią wielmożności waszej ojcu archimandrycie, że nie stał na sąd nasz

konsistoryski z przeciwną stroną venia data, tak jegoż excusatia dia pewnych w liście wielmożności waszej wyrażonych przyczyn pana spirituális, która była naznaczona i postłana przez ich mściów p.p. delegatów brackich, remittitur i co była nasza archipasterska, żeby żadnego nie miał interesu ad sacra ministranda, teraz błogosławieństwo przez ojca Iw (...) * skiego restituitur, przez którego i wielmożności waszej uniżony oddaje ukłon, sprzyjając wszelkich pomyślnych succesów zdrowia nieodmiennego, z tym odzywam się, że każdy mandat wielmożności waszej wypełniać, chętnie rad jestem. Którego łasce i attentowi nieodmiennemu mnie nazawsze połączam.

Z Kijowa maji d. 17 1714.

Wielmożności waszej, mnie wielce mści pana wszelkich dobr sprzyjający zyczliwy i powolny sługa Joasaph Krokowski, metropolita kijowski».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 7785.— Оригінал, завіреним печаткою.— Адреса: «Wielmożnemu jeo mści panu Stanisławowi Niezabytowskiemu, podczaszemu kaliskiemu i generalnemu dobr słuckich i kopylskich oekonomowi i mnie wielce mści panu».)

№ 16

1714, липня 3 (червня 22).— Київ.— Лист київського митрополита Йоасафа Кроковського до каліського підчашого Станіслава Незабитовського.

«Wielmożny mści panie podczaszy kaliski, mnie wielce mści panie!

Proszę veniam, że poważna intercessia wielmożności waszej za syna (?) ojca Boncewicza nie otrzymała swego skutku, gdyż non ordinatus nazad odsyła się, bo całe tak młodemu byдź świaszcznikiem cañones patrum sanctorum vêtant; kiedy przydzie czas naznaczony, wtedy bez żadnej dolatiej ordinabitur. Winen tej wielmożności waszej turbaciej ojciec archimandryta, że wiedziawszy proceder nasz duchowny, dopuścił i wielmożność wasza turbować dla instantiej ku niewygodności mojej i sam pisał za nim, młodemu, do nas intercedując. A ja w inszej occasiej, gdzieby nie była violatio legum spiritualium poważnomu mandatowi wielmożności waszej parer emptissimo (?) animo, gotów będę, a teraz przy zaleceniu powolności usług moich dalszej łasce i przyjaźni nazawsze oddaje się.

Wielmożności wasze wszelkich dobr sprzyjający sługa Joasaph Krokowski, metropolita kijowski.

Z Kijowa 1714 junii 22».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів».— Відділ 5.— № 7785.— Оригінал, завіреним печаткою.— Адреса: «Wielmożnemu jeo mści panu Stanisławowi Niezabytowskiemu, podczaszemu kaliskiemu i generalnemu dobr słuckich i kopylskich oekonomowi, mnie wielce mści panu».)

№ 17

1748, вересня 8 (серпня 28). — Київ. Лист київського митрополита Тимофія Щербацького до князя Радзивіла.

«Jaśnie oświecony mci książę podczaszy wielki W.Ks.Litewskiego, mój mci dobrodzieju!

(...) ***wola i osobliwszym na to ordinansem najjaśniejszej monarchyni naszej Piotrowny, imperatorowej rosyjskiej, pani mojej najmiłościwszej, (...)*** wielebny j.mć. ojciec Józef Orański, bywszy archimandrita słucki, (...)*** et merita sua wokowany jest na wyszszy vakans archimandryi Pieczarskiej kijowskiej, a przedrzeczona abbatia Słucka w dziedzicznych dobrach jaśnie oświeconej waszej książeciej mci Słuckim i Kopylskim będące, bez należytego (...)*** pasterza należało mi exmunere archipastoralis officiej mei na miejsce wyżej mianowanego j.mci ojca Józefa Orańskiego inszego obrać et praeteria humillima (...)*** jaśnie oświeconej waszej książeciej mci praezentować i nominować kan (...)*** cum voto et consensi kapituły Słuckiej z całym konsystorzem i bractwa (...)*** wybrawszy, dałej funkcij omni ex parte idoneo optimae famae et virtu (...)*** Michałem Kozaczyński in alma Academia Kijovensi philosophiae (...)*** id doctorem nee non per lexennicum praefectum praeposituque (...)*** do kollatorskiego jaśnie oświeconej waszej książeciej mci ordi (...)*** tu z tą powinna unізoną proźbą moją, aby jaśnie oświecona (...)*** a me ex vi juris patronatus quo felicissime super abbatiam (...)*** quodet przerzeczonego elekta, a nominata mojego na archimandryi Słuckiej collator sua praesenta juxta innatem clementiam installować raczył, pozwołiwszy onemu i zwyżajem pissimorum (...)*** rum suorum praezentiim świętej pamięci tum rebus (...)*** rima glorissimorum celsissimorum potentissimorumque parentu (...)*** wszystkie prawa, przywileje i wolności archimandryi Słuckiej duchowiństwu tamecznemu graeco-ruskiemu elemen (...)*** manu firmissime potwierdzić nie rekuzował, o którą kollato (...)*** waszej książeciej mci centies repetitus vicibus upraszając (...)*** naturo cultu.

Jaśnie oświeconej naszej książeciej mci, w.m.mś. pana i dobrodzieja (...)*** metropolita kijowski

1748 anno augusti 28 juxta vetuus Kijovia».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5. — № 15637. — Автограф (?).)

№ 18

1749, серпня 19 (8). — Київ. — Лист київського митрополита Тимофія Щербацького до князя Радзивіла, литовського підчашого.

«Jaśnie oświecony mci książę podczaszy wielki W. Księstwa L., mnie wielce mci (...)***

Z kollatorską installacją jaśnie oświeconej waszej książeciej m. presenta die 10 februarij anni currentis w Białej da (...)***, przybywszy do mnie, do Kijowa, dla consekracyi w Bog (...)*** Kozaczyński, przed tym nominat, a teraz już aktualny arch(ymandryta słucki) (...) metropolii Kijowskiej; szczyzył się wielce przede mną osobliwszą (...) jaśnie oświeconej waszej książeciej mci tak universaliter ku całej (...)*** w księstwach waszej książeciej mci Słuckim i Kopylskim będącej (...)*** ko osobie jego, co i sama przerzeczona pańska jaśnie oświeconej (...)*** presenta sufficientissime testatur, który kollatorski nad duchowieństwem (...)*** grekorosyjskiej jaśnie oświeconej waszej książeciej mci respect i (...)*** non abque jubilo cordis wyczytawszy et ex relatis więcej wyrozumia (...)*** pańskie serce jaśnie oświeconej waszej książeciej mci unіżenie (...)*** obligacją praedicare ten osobliwy respect, jaśnie j święconej w (...)*** i przed samym najjaśniejszym imperatorskim dworem rossyjskim (...)***, iż będzie to miał pro grato documento przychylnych i życzliwych (...)*** waszej książeciej mci ko majestatowi swojemu in posterum (...)*** klemencyi ko religii i duchowieństwu mojemu tamecznemu (...)***, upraszając vicibus pisze się perennaturo cultu jaśnie (...)*** książeciej mci.

Тымоппей (...)***

Datt 1749 anno augusti 8 d., Kijoviae».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5. — № 15637. — Оригінал.)

№ 19

1763, липня 4 (червня 23). — Київ. — Лист київського митрополита Тимофія Щербацького до князя Радзивіла.

«Princeps celsissime, domine dementissime mecelatum (?) optime.

Consueto progrediens mote quemad motum penso antea vicarius per literas meas ita nunc gere hone per occasionem supplex qudto (?) ut immutabili despotyco respectu, siculi procerto facis, tum clerum, cum fidelissimos subditos tuos graecorussioici hilus homines, innata tibi elementa ut pote ad (?) reditiorius dominus. Tam infide recta qua in ritu suo antiquo nullam iniuriam ferant: in posterum etiam serves. Ea enim rectudine tua (?) quod licet (?) Deo acceptabilem institiam amas, neminem hominum audio, adulatores repudies, rossiace in aula vel maxime floriane flores, pro quo ipse t.o. Devo haereditarium dominium tuum, teq (?) ipsum servavit inaeteruum minime dubito, imo etiam ut te nostro riui proficuum quam diutissime servet, cordialiter oro, atqua pieno cultu et voto persevero.

Celoitudini (?) vestrae utrisq vita bonorum saven-tissimus humillimus servus Tymopheus Szczerbacki, metropolita kijowski m.p.

1752, anno junii 23 s.v., Kijovia».

(АГАД.— Ф. «Архів Радзивілів». — Відділ 5. — № 15637. — Оригінал, підписаний особисто Т. Щербачьким.)

ДОДАТКИ:

№ 1

1604, лютого 13. — Варшава. — Лист короля Речі Посполитої Сигізмунда III до князя Миколая Криштофа Радзивіла, воєводи троцького (регест).

Тут ідеться мова про Лжедимитрія I: «чоловік московської нації, котрий певний час перебував у руських монастирях, потім назвався сином колишнього князя».

(Національна бібліотека у Варшаві. — Відділ мікрофільмів. — № 3689. — С. 11—12. — Переклад з польської.)

№ 2

1609, серпня 23. — Варшава. — Лист короля Речі Посполитої Сигізмунда III до князя Миколая Криштофа Радзивіла, воєводи троцького (регест).

«Ми раніше дали майже всі митрополитанські добра Іпатію Потію, володимирському владиці, а по смерті київського митрополита Михаїла Рогози (всі добра — Ю.М.) йому дали. Але ми довідалися, що деякі свавільні люди плюндрують ці добра і на жадане володимирського владики ми нашого коморника Яна Корчиця направили туди, щоб він розібрався: хто посмів це вчинити».

(Національна бібліотека у Варшаві. — Відділ мікрофільмів. — № 3689. — С. 102. — Переклад з польської.)

№ 3

1616, жовтня 18 (8). — Київ. — Купчий лист на продаж священникові Івану Борецькому будинку і землі («пляцу») у Києві.

«Я, Андрей Павлович, прозываемий Цеха Черкашенин, а я Оксиння Андреевна, жена его, и я, Супрун Андреевич, сын их власный, месчане места киевского права майдеборского, явно чынимо и ознаваемо сами на себе сим ншым добровольным вечистым продажным листом кому бы одноколвек о том ведати належало, тепер и напотом будучым вшелякого стану людем, и (ж) мы, маючы в себе дом свой власный с пляцом в месте его корол. млсти киевском, кгрунтом лежычий волный и никому ни чым не пенный и не заведенный, за власные пнязи ншы у Яцка Пузика и в жоны его Варуши и дочки их просим и (?) на вечность куплений, об между домов и пляцов, то есть, с одное стороны дом и пляц Богдана Пиндюра, а з другое стороны дом и пляц Аннушы Козеевны, а в tych

пляц Фирянов, а так будучымы пилно потребни пенязей (?) на власные пилные, а праве квалтовные потребности ншы продали есмо и тепер зараз до mocy, влады и посесий владовне пустили и поступили есмо тот дом нш с пляцом и зо вшеляким будованием дворовым, огородом овощовым, з деревом садовым за певную готовую и тепер наперед заразом до рук нших в цалой зуполности дошлую суму пнязей, то есть за пяти сот золотых полских, его млсти гдну отцу Иоану Борецкому, священнику Воскресенскому киевскому, ему самому, малжонце, детям и потомком его на вси потомные вечные и векуистые часы, однак то варуючы, же вынали и zostавили есмо себе и zostавуем частьку невеликую того ж пляцу ншого на побудованье халупки, на мешканье себе и потомком своим на вечность об между пляцу Богдана Пиндюры, которую то частьку пляцу себе належачую, мы тепер заразом отьгородили есмо и вже от сего часу и дня волно есть и будет его млсти гспдну отцу Ивану Борецкому, малжонце, детем и потомком его в том дому и на том пляцу, от нас его млсти на вечность проданом, иле се сам в себе в шырокости и долгости своей мает, кром тое частьки ншое, которую есмо себе на мешкане вымовили, яко ся вышей поменило самим спокойне мешкати и всякие пожитки с того дому на себе спокойне ужывати, а других прыбавляти, так теж даби продати, даровати, заменити, записати, в наем давати, арендовати и яко хотячы тым домом и пляцом водле воли и налепшого уподобанья своего шафовати и дыспоновати часы вечными. А мы вже так сами, яко и ниhto з близких кривных и повинных ншых так музского, яко и женского рожаю, и ниhto з направных особ и обчых людей Иоану Борецкому, малжонци, детем и потомком его, жадное кривды, трудности, перешкоды, до вряду позиванья и никоторого импедименту чынити и задавати не маемо и мочы не будоמו и не мают и мочы не будуть часы вечными под закладом або зарукою на вряд тот, перед которым быс тая справа прыточыть мела стома копами гршей литовских, а на его млсти отца Иоана Борецкого, жону, детей и потомков его и каждого от них тот дом за правом их держачого, яко стороне укывджоной, также сто коп гршей литовских заруки заплатитъ, а по уплаченью тых зарук на вряд и сторону теды предсе сес лист вечыстое продажи ншое в каждого вряду и право пры цилой и досконалой mocy заховай и держан быти и тот дом зо всеми пожитками в спокойной дыспозициї отца Иоана Борецкого самого, жони, детей и потомков его завше и на каждый час зо ставати и быти мает часы вечными, а особливе то сим листом нашым варуем, иж сей каждого импедименту и пренагабання правного, если бы они колвек в держанью и ужыванью того дому отца Иоана Борецкого и потомков его напотом от кого ж колвек заходити мел,

теды мы, я, Андрей, а я, Оксиня, и я, Супрун, яко продавцы, маемо и повинни будемо в каждого вряду и права отца Йоана Борецкого, малжонку и потомки его боронить заступоват и своим власним коштом и накладом тот дом очысчати маемо и повинни будемо до часу и літ в праве посполитом описаних. А очыстивши и освободивши опять знову до рук мощы, влады и посесиі отцу Иоану Борецкому, жоне, детем и потомком его подати маемо и повинни будемо под тыми ж заруками на вряд и сторону звышпомененными, на которы дом и все право свое листы старые купчые дворовые до рук отцу Иоану Борецкому отдали есмо и с того дому выреклися есмо и вырекаем часы вечными, который то дом и пляц никгды спод юрисдыкцыи' меское ратуша киевского виходити не мает и всякие повинности, пошлыны и усправедливыены в праве до ратушо, тот отец Иоан Борецкий и хто колвек от него в том дому мешкати будет, заровно з другими паны мешчане киевскими вцале отъдавати и полнити мает и винен будет, ничым се не вымовяючы, жадными прычынами правными и неправными и на чом мы, я, Андрей Павлович, прозываемый Цеха Черкашенин, и я Оксинья Андреевна, жона его, и я, Супрун Андреевич, сын их власный, дали есмо сес лист наш вечистые продати его млсти отцу Иоану Борецкому, свесченнику Воскресенскому киевскому, до которого за устною и речевистою прозбою свои приложили и руки свои подписати рачыли их мл.: пирве Онисим Ходкович, бурмистр, пан Фирян Иванович а пан Григорей Михайлович и возный енерал воеводства Киевского шляхетный пн Радко Мироновский.

Писан в Киеве року тисеча шестьсот шеснадцатого мсца октебра осмого дня.

Андрий Павлович Черкашенин и (з) жоною своею Оксинею Андреевною, Супрун Андреевич, рукою власною.

Григорей Михайлович рукою власною.

Власною рукою, Хвирян Иванович, рука власная, прошоный усне печетар Радко Миронович, енералный возный рук. власною.

Року 1616 мсца мая двадцат шостого дня, очевистое сознание всих трех продавцов дому и пляцу вишпомененого до книг меских киевских у суду ест принято.

Хведор Ходкевич (?), киевский власною рукою».

(Центральний державний історичний архів України у Києві.— Ф. 221.— Оп. /.— № 62. Арк. 1—2 зв.— Оригінал, завірених чотирма печатками. На арк. 2 зв. є тогочасний запис: «Запис продажи пляцу и дома зо всими его належитостями в місте Києве от Андрея Павловича Цеха Черкашенина и жони его отцу Иоану Борецкому, щеннику воскресенскому киев, и малжонце ево. Року 1616 октябра 20 д.»)

№ 4

1621, березня 26. — Варшава. — Уривок з листа короля Речі Посполитої Сигізмунда III до литовського канцлера Льва Сапіги.

«...Tedy zda się nam te commissią na inszy czas odłożyć, który jaki by mógł być sposobny, żądamy uprz. wasz., abyś nam przez pisanie swe oznajmił, iżbyśmy w czas listy nasze do commissarzów wszystkich rozesać kazali, a uprz.wasz., to uczyniwszy, do Wilna się pospieszył dla zabezpieczenia niebezpieczeństwa, na które się bardzo przez Smotryckiego i inszych imposturò w zanosi, jakośmy o tym do uprz.wasz. w osobnym pisaniu naszym dostatniej wyrazili...»

(Бібліотека ПАН у Кракові.— Відділ рукописів.— № 353.— Арк. 43.— Оригінал.)

№ 5

1621, квітня 12. — Соколдка. — Уривок з листа Яроша Волловича до литовського канцлера Льва Сапіги.

«...W sprawie scyzmatyków Borzęckiego i Smotryckiego i ich buntów doszedł mie list króla jeo mści i zrozumiałem dobrze, co król jeo mość, pan nasz, po w.m., i po mnie, i po inszych ich mościach, do tego naznaczonych, chce mieć. Jakoż życzę, aby ich mość, którzy nie są commissarzmi do Brzeskiej i Podlaskiej conmissiej, stawili się do Wilna na początku trybunału; bo lubo to jakom miał od pana skarbnego wczora wiadomość, że już ta sprawa na ratuszu wileńskim w sobotę przed niedzielą kwietną zaczęła się i jaki początek miała, paragraph z listu pana skarbnego wypisać kazawszy, tego (?) wieludnie (?). Jednak na tym nowym trybunale, gdzie hierecicy i scizmaticy będą przodkować i będą chcieć stawiać altare contra altare, życzyłbym, żeby król jeo mość co wskok przydał do mieskiej rady senatorów kilku, aże i potęgi tam trzeba, gdyż mniemam, że jeo mość, wojewoda wileński, będąc u w.m. w Brześciu, powiedział to w.m., co i do mnie rozkazał, jako potęgą haereticy chcą wspiраć scizmatyków pomienionych i jako ich chcą w posessią mitropolity i władcyтва Połockiego wsrubować, co się zaś mnie tknie, z w.mścią się, moim mściwym panem, ustnie rozmówiwszy, jeśli tego potrzeba ukaże, nie będzie mi ciężko przy w.m., moim miłościwym panie, i do Wilna jachać. A lubo to w.m., mój mściwy pan, bez pochiby wiedzieć raczysz, jaki mandat w tej sprawie od króla jeo mści do urzędu miejskiego wileńskiego wydzedł, jednak copią, którą mi tenże pan skarbnny posłał, propter refricomdam memoriam w list ten mój zawiram, a samego siebie w łaską w.m., mego mściwego pana, z służbami memi pilno oddaję».

(Бібліотека ПАН у Кракові.— Відділ рукописів.— №353.— Арк. 182.— Оригінал.)

№ 6

1621, квітня 20. — Варшава. — Уривок з листа короля Сигізмунда III до литовського канцлера Льва Сапіги.

«Wielmożny uprzejmie nam miły!

Jako za nieprzystojnym postępkiem tych impostatów Smotryckiego i Borzęckiego wielkie zaraz niebezpieczeństwa w państwie naszym z wiełu miar widzimy, tak za zdaniem niektórych panów senatorów chcielibyśmy byli, abyś uprz. wasza do Wilna zjachał i zniosszy się z drugimi pany senatorami, starał się o uskromieniu tych postępków. Lecz że uprzy. wasza pod terażniejszy czas tribunału to się nie zda, a radniej rozumiesz, żeby porwać za dworem i prawo na nich pierwo przewieść. My, lubo bychmy radzi, jako najprędzej temu złemu do zniesienia zabiegali, ałe kiedy się uprz. wasza considerujesz accomodować, kazaliśmy jednak zdanie wielmożnych podcancłержego i podskarbiego W.Ks.Lit., które z Wilna do nas pisali, przepisawszy, uprz. wasza posłać uprz. waszej, dobrze wszystko uważwszy, jeśli nie zda się samemu od Wilna zjachać, przynamniej przez pisanie zniósł się z pomienionemi pany senátormi naszymi, których się obu teraz w Wilnie spodziewamy i użyzch im zdania swego, coby dałej in copassu czynić mieli...

Wyrozumieliśmy z pisanja uprz.wasz., żeś w tej sprawie o impostorów synowca swego, urodzonego staroste lidzkiego, i inszych informował, do wielmożnego hetmana polnego i niektórych inszych, do kogo rozumiejąc, rozpiisał, aby tym z impostorów pochodzącym niebezpieczeństwom wczas zabiegali. Wdzięcznie to staranie od uprz.wasz. przyjmujemy i według zdania uprz.wasz. do wielmożnego hetmana polnego pidsanie nasze o tym posłać uprz. wasza rozkazaliśmy, które uprz. wasza zapieczętowawszy, przesłać do wielmożnego hetmana naszego polnego rozkazujesz. Do trybunalskich deputatów i do kogo, jakoby uprz. wasza rozumiał, od nas pisać żądamy, abyś formę do cancellariej naszej j achął. A my takie listy każemo prędko wydać, jakie się będą uprz. waszej zdały...»

(*Бібліотека ПАН у Кракові. — Відділ рукописів. — № 353. — Арк. 45 — 46. — Оригінал.*)

№ 7.

1621, липня 9. — Краків (?). — Уривок з листа дипломата Речі Посполитої К. Збарзького до короля Сигізмунда III.

«Najaśniejzy królu, panie a panie mój miłościwy!

Miałem wczora list w.k.m., pana m.m., w którym odpisano mi na list mój, gdzie był w.k.m. oznajmił o krzywdach, które czynią na Ukrainie, uskarżając się zaraz na pana Obełkowskiego, na którego samiz powiadali, iż ich ea conditione wywiódł z Zaporozja,

jakom w.k.m. wypisał, teraz tym pisanem swoim skarżyć się raczysz na nieposłuszeństwo kozackie, za którym i p. Obełkowski miałby na nie protestatia uczynić w Kijowie. Zaprawdę validium remedium na tak uczciwe ludzie, rozumiem, że jeśli jeszcze w.k.m. nie raczysz mieć wiadomości, wkrótce będzie, co postanowili na tym synodzie kijowskim, który był w **Świątki** między wszystkim prawie duchowieństwem i ludźmi religiej graeckiej, których praesidium są kozacy. Tamże i w tej ostatniej radzie, która po tym synodzie mieli mieć u Suchej Dąbrowy, i mniemam, że wyłeci coś ztamąd **dość** niepocieszного. Ałe znać, że nie dosyć było tego swawołaństwa, a to teraz nie wiem cujus suasu lisowczyków służbę przypowiedziano i tak z jednej — kozacy zaporoscy, z drugiej strony — lisowczykowie digna tanto discrimine medella, conflicabunt już ten ostatek Rzptej, aż turcy jako mediatores nastapia...»

(*Бібліотека Чарторійських у Кракові. — Відділ рукописів. — № 360. — С. 152—153. — Оригінал (?).*)

№ 8

1631, червня 28 (18). — Київ. — «Екстракт» з київських земських книг, у якому міститься судовий присуд щодо виконання заповіту київського митрополита Йова Борецького відносно його будинку і «пляцу».

«Выпис с книг земських воеводства Киевского літа Божого нароження тисеча шестсот тридцат первого мсца июня осмьнадцятого дня.

На роках судовых земских киевских назавтрее по святой Тройцы, святе римском, в року теперешнем припалих и судовые справоват зачатих, перед нами, Стефаном Акьсаком, судею, з Лукашом Витовским, подсудком, урядниками судовыми земскими киевскими, становъши очевисто велебние в Бозе двай с капитулы монастыра Межигорского отец Висайя Миркович и Теодор Унацький (?) именем отца игумена Иовия (?), брати того ж монастыра Межигорского, для вписаня до книг земских киевских поданя пер обятам екстракт с книг мейских киевских з уписанем в нем посессии помененого монастыра чернцом в дом и пляц тут, в месте Киеве лежачой, названный Черкашениновский, за певным правом служащее, о чом тот екстракт ширей в себе мает, просячи, абы при них уписан был. А так мы, суд, тот екстракт в за поданем и прозбою вышъречоных чернцов для вписаня до книг приймаючи, читалисмо и так в себе мает:

Выпис с книг мейских права майдебурских ратуша киевского.

Літа Божого нароження тисеча шестсот тридцет первого, мсца июня одинадцатого дня. Перед нам(и), Стефана Кривьковича, войта, Иосифа Ходык, субделянского (?) намесцу бурмиистра роково-

го пана Кирила Пинчоновича, месце его заседающего, и Самойла Мефодовича, райцу старшого, урядников места его кор. мл. Киева, пришедши в Бозе велебный господин отец Варнава, игумен манастира Межигорского, с килко братий капитулы того манастира, оповедавши и показавъши то, же сума певьяная им и манастиреви их на пляцу и дому туг, в месте Киеве лежачом, названом Черкашениновском, через перевелебного, тепер недавно з сего світа зошлого, годное памяти небожчика отца Иова Борецкого, метрополита киевского, купленом, за догоженем их власным пнзмы небожчикове на куплене того дому належит и тестаментом небожчиков годное памяти отец метрополит то означити не занехал и тот дом с пляцом в вечное заведоване монастырови и братии и пастире поручил, толко для пожиткованя дочки своее такою кондицією, если бы законницею zostала, доживотный пожиток с того дому приходячий zostал, а если бы законницею не zostала, теды од доживотного с того дому пожитку уживаня се оддалил, о чом тестамент ест небожчиковъский ширей в себе описует. Чого помененый господин отец игумен постерегаючи, жели речоная дочка небожчиковъская остатнее доброе жалобное воли пререченого зешлого отца метрополита не учинит, якож и не чинит, а хоч бы и чинила, одънак, абы помененая сума их на том дому не гинула, гды помененый дом с пляцом и зо всим уживанем до моцы и посесии своее взяти хотечи, просил нас, уряду, о придане райцов присяглих подвойского и возного, которые афектации менованих отца игумена и брати и капитулы, яко слушное. Мы, не пречачи, придали есмо для ви (...)** двух райцов Данила Суботовича и Ивана Заврамовича и Тимофея подвойского и возного енерала шляхетного Фед(ора) Прокоповича Мостицкого на увезане в тот дом и пляц; которие там в том дому и на том пляцу бывъши, оние зо всими пожитками пререченому отцу игуменови и капитуле до держаня к уживаню вечистого подавши, до нас, уряду, пришедши, сознаем, иж речоный дом, пляц и пожитки вшелякие стамотл приходячие, до моцы, владени держаня и спокойного вечистого ужитваня пререченому манастиреви Межигорскому, и брати, и капитуле манастира подали, увезали и остромитовали; которого увезаня нихто ни в чим не боронил и жадным се правом не приповедал, зачим преречоний отец игумен з братею тот дом, пляц с пожитками вшелякими до посесии и диспозиции своее взявши, оными, яко своею власностью, рядили и справовати стали; по котором однак райцов присягах, подвойского и возного енерала, мы, уряд, то принявъши, до книг записат казали и ест записано. С которых сей выпис под печатю нашое мейского радецкого киев-

ского на то ест выдан. Писан в ратушу киевском. У того екстракту печат мейская притиснена, а подпис руки писарское тыми словами:

Иов Дробышевич, писар мейский киевский, рукою власною, а коректа в тие слова: Корыктовал с книгами Павлович; который же то экстракт за поданем и прозбою вышъменованных отцев, а за принятем нашим судовым (...)** слово до слова до книг земских киевских записан; с которих и сей экстракт с печатми нашими ест выдан. Писан в Киеве. Коректовал Счениский.

Федор Проскура, писар мейский киевский».

(Центральний державний історичний архів України в Києві.— Ф. 221.— Оп. 1,— № 637.— Арк 1—2.— Оригінал, завірений двома печатками, які погано збереглися. Запис: «Екстракт с книг земских киевских обяты с книг мейских в дом и пляц, прозиваемие Черкашениновский, в місте Києві по зошлом годной памяти Иови Борецком, метрополите киевском, мнстреви Межигорскому служащая. Року 1631 июня 18».)

№ 9

1653.— Лист-вексель київського греко-католицького митрополита Антонія Селяви до надвірного підскарб'я Великого князівства Литовського Богуслава Служки.

«List ode mnie, Antoniego Sielawy, metropolity Kijowskiego, Halickiego i wszystkiej Rusi, dany wielmożnemu j.m.ći panu Bohusławowi Jerzemu Służce, podskarbiemu nadwornemu W.Ks.Litt., rzeczyciemu etc, etc staroście na to, iż co mi został był winien j.m. na oblig i zapis swój pięćdziesiąt tysięcy złotych polskich, które pieniądze w roku przeszłym tysiąc sześćset czterdziestym dziewiątym w dzień trzech króli, święta rzymskiego, miał mi być oddać. Których że mi na wspomnionym terminie nie oddał, tedy ja, metropolita, za obliem mnie służącym, decreta u sądu głównego z wskazami niemałemi na j.m.panu podskarbi i na majątności j.m.ś otrzymałem do ostatniego punktu przywiódłem i banicyą z kancelary jego królewskiej mści otrzymawszy, onę w grodzie wileńskim aktykowałem. W której sprawie za włożeniem się z obu stron ich mściow panów przyjaciół naszych tę sprawę wszystkiej przewód prawny ze wskazami i banicyą, w tej sprawie wyniesioną, zachowawszy sobie wszystko w całe, tego długu samej sumy pięćdziesiąt tysięcy złotych do dnia ś.Jana Krzyciela, święta rzymskiego, według nowego kalendarza w roku terazniejszym, tysiąc sześćset pięćdziesiąt trzecim przypadającego, mam czekać. A jeżeliby j.m.pan podskarbi na wyż pomienionym roku, dniu i miejscu w obligu naznaczonym tej sumy pięćdziesiąt tysięcy nie oddał i spełna nie zapłacił, tedy mi wolno będzie wróciwszy

***) Незначний фрагмент тексту не прочитується.

się do prawa swego te wskazy i przezyski decretami trybunalskimi wzkazane, publikowawszy też antykowaną banicyą ёо erectiej przywozdić. Czemu wszystkimuj.m.pan podskarbi przeczyc nie ma i nie będzie mógl.»

(Держархів у Кракові.— Ф. «Зібрання Русецьких».— № 70.— С.123.— Оригінал, завірений підписом А. Селяви та трьох свідків укладення договору про зобов'язання сторін, а також: чотирма їхніми печатками: «Antoni Sielawa, mitropolit m.p.»; «Ustnieproszony pieczętarz do tego listu darowym (?) Korsak, podwojewodzy połocki, m.p.»; «Ustnie do tego listu proszony pieczętarz Jan Bujnowski, sędzia grodzki połocki»; «Ustnie i oczewisto proszony pieczętarz Jan Dziahiłewicz, własną ręką podpisał m.p., ktarz do tego listu darowym (?) Korsak, podwojewodzy połocki, m.p.»; «Uste, podkanclerzemu nadwornemu W.Ks.L. summy 50000 zł.pol (skich) do ś.Jana czekać obowiązując się, a jeśliby na tym terminie nie oddał, tedy do procederò w prawnych wrócił się mu.»)

№ 10

1675, липня 1 (червня 22).— Часники.— Квітаційний лист-зобов'язання київського греко-католицького митрополита Кипріяна Зоховського.

«Ja, Cyprian Zochowski, metropolita wszyskiej Rusi; archiepiskop połocki, wiadomo czynie i zeznam tym moim listem kwitowym, iż według woli ostatniej łegaciej testamentowej jaśnie wielmożnego jeo mści pana Zygmunta Adama Służki, chorążego W.Ks.Litt., na kaplicę Jozefata świętego ad rationem summy dziesiętka tysięcy na wystawienie przeze mnie, Cypriana Zochowskiego, archiepiskopa połockiego, teje kaplicy, odebrałem do ręk moich własnych summy pięć tysięcy czterystu siedziest jeden i groszy dwanaście. Z której toja summy wyż specifikowanej metropolita i archiepiskop połocki wielmożnych ich m.m.panów successorów tym moim listem kwitacyjnym kwituję, obowiązując się tym, iż ta summa wyliczona od wielmożnych ich m.panów successorów wielmożneo jeo mści pana chjrażego W.Ks.Litt., nie na jaką inną potrzebę expediowana ma być, але według woli ś.pamięci wielmożnego jeo mś. Zygmunta Adama Służki, chorążego W.Ks.Litt., na szczególne wystawienie kaplicy świętemu Jozefatowi. A jezelibymja, Cyprian Zochowski, archiepiskop i metropolita połocki, za tę summę mnie in toto wyliczoną nie miał według woli i łegaciej jaśnie wielmożnego jeo mści pana chorążego W.Ks.Litt. nie miał w прѣтким czasie wystawić pod zarękami teje summy na też kaplicę świętemu patronowi łegowaną. Na co dla łepszej wiary ręką moją się podpisuję. Datum z Czesników dnia dwudziestego wtórego miesiąca junii roku tysiąc sześćset siedmdziesiąt piątego.

Cyprian Zochowski, metropolita wszyskiej Rusi, archiepiskop połocki.»

(Держархів у Кракові.— Ф. «Зібрання Русецьких».— № 70.— С. 183.— 186.— Оригінал, завірений власноручним підписом К. Зоховського і печаткою. Є також запис пізнішого часу (XVIII ст.) такого змісту: «Cyprian Zochowski, metropolita wszyskiej Rusi z summy 5451zł.— Держархів у Кракові.— Ф. «Зібрання Русецьких».— № 70.— С. 18 є łegowanej successorowi potienionego Służki kwituje 1675 22junii w Czesnikach.»)

№ 11

1680, січня 22. — Список делегатів православного духовенства Білорусі — учасників люблінського з'їзду.

«1680, d.22 januarii.

ORDO

Jaśnie przewiełebnego, wielebного в Bogu duchowieństwa в Wielkim Księstwie Litt, in colloquio moderno, które odprawowało się в Lublinie anno 1680 22 januaru, uczynione od jaśnie в Bogu przewiełebного o.Szumlańskiego, ep (isco)pa lwowskiego, z łaski Bożej administratora metropoli Kijowskiej.

Jaśnie в Bogu przewiełebny j.m.o. nominai episcopy Białoruskiej в W.Ks.Litt. starszy wiłeński i wszyskich, do niego należących, monastyrów.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. ihumen monasteru Kuteińskiego.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. protoarchimandryta kronski, markowski i łukomski.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. namiestnik episcopy Białoruskiej.

В Bogu przewiełebnyj.m.o.ihumen połocki.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. ihumen brzeski.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. ihumen miński.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. ihumen mohiłewski.

Не был. В Bogu przewiełebny j.m.o.ihumen piński.

Не был. В Bogu przewiełebny j.m.o.ihumen kupiatycki.

В Bogu przewiełebnyj.m.o. ihumen wiewiejski.

Namiestnik в Bogu przewiełebного j.m.o. ihumen dzieciełowski.

Не был. В Bogu wielebnyj.m.o. ihumen strozowski nowodvorski.

Не был. В Bogu wielebny j.m.o. ihumen cerski.

В Bogu wielebnyj.m.o. ihumen swojedecki.

В Bogu wielebny ihumen j.m.o. siełeckii.

Не был. В Bogu wielebnyj.m.o. ihumen zabłudowski.

В Bogu wielebny j.m.o. ihumen kamieniecki.

В Bogu wielebnyj.m.o. ihumen łepeszowski pod Koprymem.

В Bogu wielebnyj.m.o. ihumen kiejdański.

Wielebny delegat z księstwa Słuckiego.

Wielebny protopopa w powiecie Pińskim Parachoński.

Wszystkich wielebnych protopopów nomine o. namiestnik mohilowski.

Wszystkich ihumenów, do Kuteińskiego monastyra należących, o. ihumen kuteiński.

Stawropigianie wileńscy.

Stawropigianie mohilewscy.

Bractwo połockie.

Bractwo pińskie.

Bractwo mińskie.

Bractwo kamienieckie.

Stawropigianie słucy.

Bractwo zabłudowskie.»

(Бібліотека Чарторийських.— Відділ рукописи № 178.— С. 25—26.— Копія кінця XVIII ст.)

Fr. Yuri Mytsyk

FROM THE MATERIALS TO THE «UKRAINIAN ORTHODOX DYPLOMATARY» OF 17th — 18th cent.

This article deals with the publication of documents by the Orthodox hierarchs of the Ukrainian Orthodox Church dated from 17th—18th cent. Documents discovered in the archivs and published for the first time.